

УДК 371.214(073)

Олександр КУЗЬМЕНКО,
доктор технічних наук, професор
Державного ВНЗ «Національний
Гірничий університет»,
м. Дніпропетровськ

ІНТЕГРОВАНІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ В СТУПЕНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

У статті досліджено підходи до формування освітніх програм бакалавра та молодшого спеціаліста. Автор вказує на переваги цілісної підготовки фахівця над ступеневою.

Ключові слова: інтегрована навчальна програма, бакалавр, молодший спеціаліст, ступенева підготовка, добувна галузь.

В статье исследованы подходы к формированию образовательных программ бакалавра и младшего специалиста. Автор указывает на преимущества целостной подготовки специалиста над многоуровневой.

Ключевые слова: интегрированная учебная программа, бакалавр, младший специалист, многоуровневая подготовка, добывающая отрасль.

The article examines approaches to the formation of educational programs bachelors and junior specialists. The author points out the advantages of integrated training specialist compared to multistaged.

Keywords: integrated curriculum, bachelor, junior specialist, multistage training, mining industry.

Ступенева підготовка фахівців передбачає поступове накопичення знань та вмінь з навчальних дисциплін, розвиваючи загальні компетенції на протязі життя. Законодавче освітнє поле допускає поєднання навчальних програм бакалавра з освітніми програмами молодшого спеціаліста за спорідненими спеціальностями. Але тут є цікаві моменти в підходах до професійної підготовки – молодший спеціаліст має спеціальність, а бакалавр вибірковими дисциплінами орієнтується на майбутню спеціальність.

Структура розподілу навчальних дисциплін між циклами підготовки зберігає загальну тенденцію надання базових знань з фундаментальних та дисциплін інженерного спрямування, враховуючи особливості суміжних спеціальностей. Дисципліни професійної підготовки мають різну пропорцію від 50 до 25% від загального часу навчання і це залежить від рівнів підготовки фахівців (бакалавр, спеціаліст, магістр).

Надаючи можливість інтеграції навчальних програм в межах напряму підготовки бакалавра фактично визнається спеціальність, де горизонтальне переміщення після закінчення бакалаврської програми є нереальним. Навчання за ОПП спеціаліста чи магістра ґрунтується на дисциплінах професійної підготовки, що в бакалавраті орієнтували студента на спеціальність.

Освітні програми бакалавра в нормативній частині узагальнюють знання, вміння та здібності, що надаються в дисциплінах гуманітарно-соціального та фундаментального циклу підготовки. Вони є обов'язковими й не передбачають відображення специфіки майбутньої спеціальності. Різняться підходи і в формуванні кредитного фонду за вибором вузу та студента, що навчається за освітньо-професійними програмами бакалавра й молодшого спеціаліста. Для останніх кредити можна розподіляти за нормативними дисциплінами або створити вибірккову дисципліну. У більшості випадків, має місце суб'єктивний підхід. У викладачів технікумів та коледжів погодинна оплата, що є мотивацією при складанні навчального плану. До нормативної дисципліни додається частина кредиту без доповнення новими креативними матеріалами і таким чином зростає час на її засвоєння. Навчальні програми дисциплін різняться за часом, що не дає можливості їх приймати за обсягом без детального вивчення змістових модулів. На сьогодні це питання постає перед всіма технікумами та коледжами, де навчальні дисципліни мають різний час на засвоєння.

Такий підхід до формування освітніх програм молодшого спеціаліста заважає ефективно використовувати інтегровані програми навчальних дисциплін бакалаврів при складанні програм за скороченим терміном навчання.

Практично скорочення терміну навчання на два роки здійснюється з орієнтацією на спеціальність, де дисципліни професійного спрямування співпадають. Але залишається питання для споріднених спеціальностей, що знаходяться в одному напрямі підготовки бакалаврів. Для його вирішення фактично необхідно розширювати дисципліни за рахунок додаткових змістовних модулів. Можна вирішувати це питання другим шляхом. Давати можливість студентові самостійно вивчати програму дисципліни та здати її екстерном на протязі першого семестру чи року навчання.

Майже аналогічне питання постає перед студентом при вступу на другий освітній рівень – спеціаліст чи магістр. Фактично після закінчення бакалаврату за напрямом підготовки студенти не мають рівних можливостей при складанні вступних екзаменів на спеціальність, якщо він не засвоїв дисциплін спеціалізації майбутньої спеціальності. У нього відсутня основа для подальшого вирішення задач синтезуючого та евристичного спрямування за спеціальністю.

При ступеневій підготовці фахівців основна освітня й професійна складова зосереджена на рівні підготовки бакалавра. Магістерські програми знайомлять студентів із загальною світовою тенденцією розвитку гірничодобувної галузі та методологією вирішення проблемних питань. Це науковий ступень, де студенти виконують наукові дослідження та захищають кваліфікаційні роботи. Європейські вузи переймаються пошуком нових технологій та вирішенням екологічних проблем, що виникають після закінчення розробки родовищ корисних копалин. Вирішення цих проблемних питань в університетах здійснюється через наукові програми до виконання яких залучають магістрів. Таким чином студенти отримують досвід виконання наукових робіт.

Таким чином можна зробити висновок, що напрям підготовки бакалаврів ускладнює інтеграційні процеси із-за різниці в методичних підходах до складання освітньо-професійних програм. Методичні комісії всіх освітніх рівнів

працюють без орієнтації на узагальнену мету - набуття знання на протязі життя. Відсутня поступовість ускладнення вирішення задач в залежності від освітнього рівня, де кожний рівень дає розширене уявлення про фізичні явища та соціально-економічні перетворення.

Традиційно для добувної промисловості України підготовка фахівців здійснювалася цілісно протягом 5 років без ділення на рівні. Це обумовлено складністю виконання професійних функцій та ризикам, що супроводжують розробку корисних копалин незалежно від способу їх видобування. Останні 15 років підготовка фахівців відбувається з розподілом на освітні та професійні рівні. Перехід на ступеневу підготовку не дав бажаних результатів щодо підвищення якості, так як термін навчання залишився без змін, а кількість і складність задач збільшилась.

Провідні країни світу з видобутку мінеральної сировини залишили монопідготовку (унітарну підготовку) фахівців для гірничодобувної галузі, прийнявши структуру формування навчальних планів еквівалентну ступеневій підготовці. В першу чергу це провідні вузи Німеччини, Російської Федерації, Польщі, Китаю, Швеції та інші країни, де термін навчання збільшили до сумарного терміну рівня підготовки бакалавра й магістра (5,5 року).

Таким чином, збережена історична направленість підготовки фахівців для добувної галузі з надання освітніх послуг та отримання професійної кваліфікації. Ними прийнята узагальнена назва спеціальності «Гірнича справа», до якої увійшло декілька спеціалізацій, що супроводжують видобування та переробку корисних копалин, а також спеціалізації, де нашли відображення специфіки будівництва, супроводження гірничих робіт і обслуговування гірничого обладнання, технологічної безпеки та промислової екології.

Кожний цикл підготовки такі як гуманітарний, соціальний і економічний, математичний та природничий цикл, а також професійний цикл поділяється на базову та вибірккову частину.

Відмінність спеціалізації враховується особливістю вирішення задача, що вимагають отримання специфічних знань з математичних, природничих і професійних дисциплін. Тому в цих циклах підготовки виділяються дисципліни спеціалізації. Збережена структурно-логічна схема викладання дисциплін і обов'язкова практична підготовка на виробництві в кінці кожного курсу.

Треба відмітити той факт, що практичній підготовці та виконанню курсових робіт приділяється значна увага. В той же час кількість навчальних дисциплін не перевершує 50 за весь термін. В стандартах спеціальностей співвідношення між загальноосвітніми і професійними дисциплінами складає 50 на 50%, що відповідає освітньо-професійній характеристиці.

Здійснюючи підготовку за єдиною структурно-логічною схемою викладання навчальних дисциплін можна без перепон здійснити перехід на рівень магістра. Перевага цілісної підготовки фахівця над ступеневою є в тому, що дає можливість збільшити практичну підготовку за період навчання в вузі. Це є важливим аргументом для присвоєння професійної кваліфікації.